

ARVOSTELUT

Lapsuus sotienjälkeisessä Suomessa

Pauli Arola

Malinen, Antti & Tamminen, Tuomo 2017. Jälleenrakentajien lapset. Sotienjälkeinen Suomi lapsen silmin. Helsinki: Gaudeamus. 493 s.

Antti Malisen ja Tuomo Tammisen teos *Jälleenrakentajien lapset* sotienjälkeisestä Suomesta lapsen silmin on tutkijan ja tiedetoimittajan yhteistyön tulos. Malinen on perhe- ja sosiaalhistorian tutkija Tampereen yliopiston Kokemuksen historian huippuyksiköstä. Tuomo Tamminen työskentelee freelance-tiedetoimittajana.

Toisen maailmansodan jälkeisen jälleenrakennuskauden kokemukset kiinnostavat tutkijoita yhä enemmän. Viime vuosina on kerätty esimerkiksi muistitietoa sotien vaikutuksista perhe-elämään. Malisen ja Tammisen teos on oiva esimerkki uudesta kiinnostuksen kohteesta. Tekijät ovat kirjoittaneet sen suurelle yleisölle, mutta samalla se on vertaisarvioitu tieteellinen tutkimus. Kahdelle lukijakunnalle kirjoittaminen on vaativa, mutta houkutteleva tehtävä.

Jälleenrakentajien lasten rajaus on hiukan ongelmallinen. Kirjan nimi tuntuu viittaavan J.P. Roosin käsitteeseen jälleenrakennuksen sukupolvi, mutta Roosia ei teoksen lähdeluettelossa mainita. Latentista sukupolvijattelusta kertoo se, että kirjoittajat haluavat tarkastella lasten yhteisiä kokemuksia. He eivät halua kuitenkaan kirjoittaa vain sotien jälkeisistä suurista ikäluokista, vaan myös sotavuosien ja niitä edeltäneen ajan lasten kokemuksista. Lukija jää kaipaamaan tarkennusta kirjoittajien tekemään rajaukseen. Pelkkä ikäkohortti se ei ole, mutta onko se sukupolvikaan?

Toisen ongelman muodostaa itse yhteinen kokemus. Teoksessa seurataan sodan päättämisen jättämiä jälkiä, lasten oloja aikuisten jaloissa, vapaudessa kodin ulkopuolella ja sitä, miten lapsuus seuraa mukana ihmisten vanhetessa. Päätelmiä kokemuksen luonteesta tehdään haastattelujen, muistitiedon ja aikalaisaineistojen perusteella. Muistitietokeräys *Perheissä jatkunut sota?* on palvellut tämän teoksen kirjoittamista. Itse kokemuksen käsitettä ei kuitenkaan eritellä. Toisinaan syntyy vaikutelma, että kuva lapsen silmin nähdystä Suomesta perustuu aikuisten käsityksiin lasten oloista ja elinympäristöistä. Samoissa elinoloissa syntyy kuitenkin erilaisia kokemuksia, eikä niitä voi automaattisesti pitää yhteisinä. Saman ympäristön lapset voivat kokea eri tavoin ja nähdä sen eri silmin kuin aikuiset.

Muistitiedon osuus teoksen sisällöstä on huomattava. Jokainen pääluke alkaa muistelijan aloitusmonologilla ja päättyy aikuistuneiden lasten muistoihin, jotka liittyvät pääluvun sisältöihin. Esitystä täydennetään tietolaatikoilla, joista osa sisältää täydentävää asiantietoa, kuten menneen ajan tauteja käsittelevä osio, osa on muistelmia. Muistitieto on paitsi teoksen olennaista lähdeaineistoa myös sen sisältöä havainnollistavaa kuvitusta.

Laajaan julkaisuun jää helposti pieniä puutteita, siinä on muutamia virheellisiä käsitteitä, paikannimiä ja epämääräisiä ajoituksia. Havainnollista ja monipuolista valokuvakuvitusta heikentää toisinaan se, että kuvausajasta tai paikasta ei ole tietoa. Muutamat kuvat liittyvät vain välillisesti teoksen aihepiiriin, kuten esimerkiksi sivuilla 50–51 oleva kuva neuvostoliittolaisten ja suomalaisten upseerien neuvottelusta vuonna 1944 aselevon tultua voimaan. Tekijöille on sattunut jokunen haksahdus: Esimerkiksi sivulla 108 oleva konfirmaatiokuva ei ole Helsingin Kallion kirkosta vuodelta 1946, vaan jostain muualta. Ajankohtakin lienee paria vuosikymmentä myöhempi. Sivulla 248 oleva Kari Korvenrannan piirtämä kuva tulee paremmin ymmärretyksi, jos se liitetään radiossa esitettyyn suosittuun *Pikku maalari*-nimiseen lastenlauluun.

Kirjoittajien lähdeaineisto on laaja ja monipuolinen, mikä hyödyttää varmasti myöhempiä tutkijoita. Tutkimusten lisäksi kirjoittajat hyödyntävät aikalaiskirjallisuutta, lukuisia arkistoaineistoja ja muistitietokeräyksiä sekä omia tutkimushaastatteluja. Olisi toivonut, että haastattelu- ja muistitietoaineistojen arvoa lähteinä olisi punnittu hiukan enemmän, vaikka teoksen viimeinen pääluke *Lapsuus seuraa mukana* sisältää pohdintaa muistelemisesta, muistoista ja menneisyyden jättämistä jäljistä. Pelkkä toteamus, että muistitiedosta ei voi päätellä, mitä oikeastaan tapahtui, jää laihaksi, jos ei pohdita, mitä eri tilanteissa muistelevat ihmiset kertovat ja mitä eivät. Muistitieto jää *Jälleenrakentajien lapsissa* usein perhe- ja sosiaalishistorian havainnollistajaksi, vaikka sillä voisi olla muutakin annettavaa.

Teoksessa on muistitietoesimerkkejä eri puolilta maata, mutta panoraamamaisessa esityksessä paikallisen erojen tarkasteleminen jää aika vähäiseksi. Suomea tarkastellaan teoksessa kokonaisuutena. Koulunkäynnistä kirjoittaessaan tekijät kuvaavat syrjäseutujen kansakoululaisten oloja, mutta kaupunkilaiset ja oppikoululaiset jäävät niukalle huomiolle. Kaupunkien ja maaseudun lasten oma tilan ja leikkiyhteisöjen kuvaaminen olisi voinut antaa syvyyttä leikkien esittelemiseen, joka jää melko luettelomaiseksi vailla paikallisia eroja.

Jälleenrakentajien lapset on monipuolinen katsaus lasten elinoloihin ja kokemuksiin sodanjälkeisessä Suomessa. Havainnollisuus ja tekstin helppolukuisuus tekevät siitä hyvän yleistajuisen tietokirjan, joka kokoaa ja täydentää olemassa olevaa tutkimustietoa. Sen, minkä teos havainnollisuudessaan voittaa, se menettää kuitenkin analyttisyydestään. Tarkempi eri aihepiirien erittely jää erityistutkimusten tehtäväksi.

FT Pauli Arola tutkii kasvatus- ja koulukokemuksia sekä yhteiskunnan muuttamista.